

BERGSLUFT

Medlemsblad för Elin Wägner-sällskapet nr 34

Augusti 2001
ISSN 1103-4165

Om sin barndoms kök

som samtidigt blev ett universitet talade Thage G. Peterson på årets Elin Wägner-dag den 12 maj. Ett hundratal personer hade samlats i Bergs bygdegård och de fick lyssna till ett sångprogram av Gunilla Lundh-Tobiasson och till Thages inspirerande hyllningstal till Elin Wägner och Berg. Hemma i köket, som både var Thages sovrum och faderns frisörsalong, träffades människor av alla slag och där lärde sig Thage att demokrati betyder att man måste lyssna till varandra.

Mötena med Elin Wägner lärde honom hur viktigt det är att lyssna till naturen. ”Träden förmedlar så mycket, också varningar från naturen”, sa hon och idag är han helt enig med henne om vikten av att vårda landsbygden och de omistliga värden av natur och kultur som finns där. ”Förlorar vi landsbygden förlorar vi våra rötter”, sa Thage och han fick varma applåder av oss som lyssnade.

Två bilder från Åsa-Hannas kök

överlämnade Ulla Nordin till sällskapet. Bilderna hade hon själv broderat och de var med på förra sommarens utställning på Lilla Björka. ”Man kan inte sälja det som man lagt ner så mycket känslor på – det måste man ge bort”, sa Ulla, som i sommar har satt upp en trädgårdsinstallation, ”Livets sköra väv” på Lilla Björka. Tavlorna hänger nu i Elins sovrum på Lilla Björka.

Vid sällskapets årsmöte

omvaldes Marianne Enge Swartz till ordförande och till styrelsen invaldes Ann-Christin Gunnarsson, Växjö. Solveig Hammarbäck och Kerstin Pharmanson omvaldes medan Karin Sahlström och Ullabell Johannisson blev avtackade efter att ha avböjt omval.

Medlemsavgiften

ska även nästa år vara 100 kr, bestämde årsmötet. De 97 medlemmar som ännu inte har betalat årets avgift får en påminnelse med detta utskick. Bland de medlemmar som betalat in avgiften före halvårsskiftet har vi dragit tre personer, som får varsin bok: Maria Jemt-Wallin, M och Å Bonnedal och Märta Johansson.

En teaterpjäs om Elin Wägner

ges i höst på Ringsbergsscenen i Växjö med premiär den 5 oktober. Pjäsen är skriven av Ingegerd Monthan. ”Vi vill göra en rolig och sann berättelse om Elin Wägner från Tolg i Småland”, säger regissören Judit Benedek. Ring Irene Kleven, 0470-700506, om du vill ha information om tider och priser.

Är du intresserad av att gå på premiären? Styrelsen räknar med att ordna en gruppbiljett. Ring sekreteraren, 0470-77 55 57, före den 15 september och anmäl ditt intresse.

Elin Wägner-sällskapet, Skir, Svanaholm, 355 91 VÄXJÖ
Postgiro 22 21 27-3

BERGSLUFT

Redaktion: **Marianne Enge Swartz** (marianne.enge-swartz@nvso.sll.se)
Solveig Hammarbäck (solveig.hammarback@hum.vxu.se)

08-306907
0470-775557

Om Selma Lagerlöf, Elin Wägner, Sigrid Undset och engagemanget för fred

handlade en sommarkurs på Nordiska folkhögskolan i Kungälv, 16-20 juli, arrangerad i samverkan med Selma Lagerlöf-sällskapet och Elin Wägner-sällskapet och ledd av Nils Zandhers. Kursen hade lockat ett 40-tal deltagare som fick några fullmatade dagar med föredrag om Selma Lagerlöf av Birgitta Svanberg och Lisbeth Stenberg, om kvinnor under medeltiden av Jan Svanberg, om Sigrid Undset av Tordis Ørjasæter, och om Elin Wägner av Helena Forsås-Scott. Sista dagens diskussion inleddes av Karin Söder, ordförande i Lagerlöf-sällskapet, och Kerstin Pharmanson från Wägner-sällskapet fungerade som diskussionsledare. Föredragen varvades med utflykter och inspirerande samvaro i vacker miljö. Särskilt tack till Birgitta Svanberg för ett utmärkt initiativ, väl värt att bygga vidare på!

/ Helena Forsås-Scott

Sommarens utställning på Lilla Björka

sågs av mer än 700 besökare som togs om hand av Marie Johansson. Så här berättar Marie själv om sin sommar på Lilla Björka:

En sommarmånad i Lilla Björka

Sedan ganska många år tillbaka bor jag i Göteborg. Det har vi detta laget börjat kännas som hemma och för det mesta trivs jag alldeles utmärkt. Men med jämna mellanrum blir längtan tillbaka till den småländska naturen stor - längtan till dess mörka susande granskogar, med sina faluröda hus, slingrande grusvägar och spegelblanka sjöar. Tack vare Elin Wägner fick jag uppleva allt det - och så mycket mer - under hela juli månad.

Slumpen i kombination med studier i konstvetenskap, gjorde att jag i början av året blev erbjuden guide- och "tavelvaktjobbet" på Lilla Björka. Jag skäms att erkänna det, men fram till dess så var Elin Wägner inte mycket mer än ett namn för mig. Kunskaperna om hennes författarskap och imponerande kvinno-, miljö- och fredsengagemang var minst sagt ringa. Jag såg det som nödvändigt att inskaffa, åtminstone den mest grundläggande informationen om denna kvinna, och gick pliktskyldigt till det lokala biblioteket. Där lånade jag *Åsa-Hanna*, *Norrtullsligan* och *Pennskaftet*, och föreställde mig segdragen läsning av vad jag

förutsatte på alla vis förlegade romaner med ett ålderdomligt språk. Så förvånad jag blev! Visst, mycket i Elins böcker hör till en svunnen tid, men till största delen är de, såväl språkligt som innehållsmässigt, slående moderna och (ibland tyvärr) aktuella. Inte minst är det hennes idéer och engagemang i ett otal rörelser som gör starkt intryck på mig; hur kunde hon vara så klarsynt och ligga så långt före sin samtid? Det är dock lite nedslående att många av de orättvisor och förkastliga företeelser hon uppmärksammade, t.ex. könsrelaterade löneskillnader och jordbrukets centralisering, fortfarande kvarstår - och det över ett halvt sekel senare.

Jag anlände till Berg dagen innan vernissagen; solen strålade och skulle så fortsätta att göra större delen av tiden. Under dagarna gjorde jag mitt bästa för att guida runt de besökare som tittade in, och de var förvånansvärt många. Åtskilliga hade varit i Lilla Björka flera gånger tidigare och var sanna Elin Wägner-fantaster, och många hade intressanta och spännande saker att berätta, om personliga möten med Elin och hennes litteratur. När arbetsdagarna var över tillbringades den mesta tiden på verandan, som snabbt blev min - liksom den hade varit Elins - favoritplats. Där satt jag och smuttade på kaffet, åt mängder av grannen Alvars hembakta kringlor, och läste. Eller så njöt jag bara av lugnet. För under dessa veckor fick jag uppleva en tystnad och frid som för de flesta av oss i dag är mycket sällsynt. När tiden för solnedgång närmade sig blev det ofta promenader, med lämnande av dagskassan till Elvy och till Lädjasjön för ett dopp i det stilla svala vattnet. Så såg dagarna ut, men samtidigt var ingen dag den andra lik.

Nu är jag ju inte särskilt berest, jag har inte ens sett så väldigt många byar, men jag vågar ändå påstå att Berg är en av de finaste platser som går att hitta. Fast platsen vore inte så fin och speciell om det inte var för dess människor. Så jag vill avsluta med att rikta en varm hälsning och ett stort TACK till Alvar, Elvy, Marianne, Pelle, Gunilla, Märta, Börje, Susanne, Maria och Karin för att ni hjälpte till att göra denna sommarmånad till en av mina mest minnesvärda. Jag hoppas innerligt att det inte ska dröja länge innan jag får återvända till Elin Wägners Lilla Björka i Berg, för jag längtar redan tillbaka. /Marie Johansson

Vännerna Elin Wägner och Anna Lenah Elgström

I min avhandling *Ett annat tiotal. En studie i Anna Lenah Elgströms tiotalprosa* (1998) skriver jag om det oskrivna tiotalet och fokuserar Anna Lenah Elgströms författarskap. Jag kommer också in på Elgströms vänskap med Elin Wägner och hur deras vänskap blev en viktig plattform för deras feministiska och pacifistiska engagemang.

Wägner och Elgström lärde känna varandra under tiotalet och deras vänskap var som mest intensiv under 1910- och 1920-talen. Wagners sista bevarade brev till Elgström är från 1934 vilket tyder på att de kanske i slutet av 1930-talet kom ifrån varandra. Möjligen berodde det på att de vid denna tid kvinnopolitiskt stod längre från varandra och att Wägner hade större litterära framgångar än Elgström. Eftersom de var kvinnor och tillhörde samma författargeneration jämförde litteraturkritikerna gärna deras litterära insatser. När t.ex. Hans Larssons och Selma Lagerlöfs stolar blev lediga i Svenska Akademien 1934 respektive 1940 var Wägner och Elgström de kvinnliga namn som fördes på tal. Mycket pekar på att den offentliga synen på Wagners och Elgströms författarskap förändrade deras vänskap, men det kan ändå bara stanna vid spekulationer.

Wägner och Elgström var pionjärer för den kvinnliga journalistiken på 1910-talet då de som unga, ensamstående och yrkesarbetande kvinnor levde i Stockholm. Där mötte de en verklighet som gjorde dem socialt medvetna och som journalister valde de att skriva om sociala ämnen. Wägner skrev om kvinnornas situation och Elgström om fattigvården. De bedrev undersökande journalistik: Wägner besökte fabriker där kvinnorna arbetade. Elgström intervjuade fattigvårdsinspektörer och övernattade på ett härbärke för män. För Wägner och Elgström gick alltså vägen in i författarskapet över journalistiken och båda två hade som etablerade författare ett behov av att uttrycka sig journalistiskt.

Både Wägner och Elgström var vänner till Ellen Key och de kan också betraktas som arvtagare till henne. De förvaltade dock arvet på olika sätt. Wägner använde sällan Keys begrepp samhällsmoderlighet till skillnad från Elgström som

gjorde detta begrepp till det mest centrala i sin kvinnosyn. I deras förhållande till Key fanns beundran, respekt, vänskap och en försiktig kritik som får sitt samlade uttryck i deras vänbok till Key på hennes 70-årsdag, *En bok om Ellen Key* (1919). Det var ett arbetskrävande projekt och inte helt fritt från konflikter. Den starka vördnaden inför Key blev ibland ett hinder och i ett brev till Elgström från den 23 juni 1919 pekar Wägner på just detta problem. Hon erkänner att det är svårt att skriva om Key eftersom de har så olika åsikter. Samtidigt skriver hon att det är en älsklingstanke att de alla tre skulle kunna träffas på Strand. Wagners ambivalenta inställning till Key märks i hennes essä i *En bok om Ellen Key*, men det är ingen frän kritik, utan hon försöker ge kritiken en viss tyngd genom att nämna Olive Schreiner, Charlotte Perkins Gilman och Rosa Mayreder, kvinnosakskvinnor med åsikter rakt motsatta Keys.

I sitt fredsarbete verkade Elgström och Wägner i Keys anda. Deras aktiva fredsarbete började då första världskriget bröt ut och utmynnade i ett gemensamt projekt, boken om feministen och pacifisten Rosika Schwimmer, som de kallar *Den kinesiska muren* (1917). I en artikel i *Vecko-Journalen* den 19/8 1917 berättar Wägner att bokens titel står som symbol för de hinder som Schwimmer mötte i sitt fredsarbete. För både Wägner och Elgström kom Schwimmer att betyda mycket och hennes sätt att kombinera feminism och pacifism blev en vägledande idé.

1919 startade Wägner och Elgström tillsammans med tre andra kvinnor Rädda barnen som bildades efter mönster av den engelska Save the Children. Ett upprop från kvinnokommittén Rädda barnen publicerades i huvudstadspressen den 19 november och det väckte gensvar i hela landet. Landsortskommittéer organiserades och på sex veckor lyckades man samla ihop 366 000 kronor till Wiens barn.

Wägner och Elgström blev under 1910-talet nära vänner, de var idealister och kämpade tillsammans för att förändra människans syn på kriget och kvinnan. Utan tvivel var de viktiga förgrundsgestalter i den tidens kvinnopolitiska och -litterära nätverk. / Catrine Brödje

Elin Wägner, Anna Lenah Elgström och Böök i Kristianstad

I mars i år anordnade Kristianstads stadsbibliotek ett seminarium om Fredrik Böök som samlade ungefär 75 besökare. Svante Nordin och Tomas Forser talade framför allt om människan, författaren och ideologen Fredrik Böök. Jag höll ett föredrag om hur Böök som litteraturkritiker tog emot Anna Lenah Elgströms och Elin Wägners texter och om vilken betydelse hans röst har haft för litteraturhistorie-skrivningen om deras författarskap.

/ Catrine Brödje

Att läsa Elin Wägner tillsammans

Sedan några år är jag medlem i Elin Wägner-sällskapet. Stundom, bl.a. under seminarierna i Växjö kan jag känna: Detta vill jag diskutera med andra! Vad sägs om en läsecirkel på förslagsvis 3-4 gånger per termin, då vi tillsammans i en mindre grupp kan diskutera en bok, ett tema, en linje i EW:s författarskap?

Tycker du att detta låter intressant, hör av dig till mig. Kom gärna med egna förslag! Själv är jag för sommaren försjunken i Ulla Isakssons och Erik Hjalmar Linders EW-biografi. Jag kan varmt rekommendera den som en inledning till läsecirkeln!

/Ingela Gestad

Infanterigat 11, 6 tr, 171 59 Solna

Tel och fax: 08/ 27 40 94.

Epost: gestad.ingela@telia.com

Vill du hjälpa till på bokmässan?

Ring Mona Nugren, 031-219795, och anmäl dig!

En utställning om småtryck

pågår fram till den 15 september på Kungl. Biblioteket i Stockholm. Där finns svensk kvinnohistoria åskådliggjord genom reklamblad, affischer, flygblad och annat informationsmaterial som ger en intressant bild av de olika villkoren för kvinnans frigörelse under 1900-talet. Kontakta Inger Björklund, 08-463 40 00, om du vill veta mer.

Den första doktorsavhandlingen om Elin Wägner

försvarades av litteraturvetaren Bibi Jonsson vid universitetet i Lund den 12 maj. Eva Heggstad, Uppsala universitet, var opponent. Bibi Jonssons avhandling, *I den värld vi drömmer om. Utopin i Elin Wägners trettiotalromaner*, koncentrerar sig kring fyra romaner, *Dialogen fortsätter*, *Mannen vid min sida*, *Genomskådad* och *Hemlighetsfull*, och de teman som står i centrum är kärleken mellan kvinna och man å ena sidan och förhållandet mellan moder och barn å den andra. I Elin Wägners utopi, visar Bibi Jonsson, löper dessa teman samman i drömmen om en könsöverskridande gemenskap utanför den patriarkala ordningen. Avhandlingen, som självfallet är ett väsentligt bidrag till Wägnerforskningen, är utgiven av Werstam Media i Löderup (tel. 070-530 25 97); den kan också köpas från Elin Wägner-sällskapet.

Elin Wägner är aktuell även i Irene Anderssons doktorsavhandling som ska försvaras vid en disputation den 22 september kl. 10.15 på Historiska institutionen i Lund. Avhandlingen har titeln *Kvinnor mot krig. Aktioner och nätverk för fred 1914-1940*.

/Helena Forsås-Scott

Elin Wägner och vännerna

är temat för årets höstseminarium på S:t Sigfrids folkhögskola 22-23 september. Läs mera om det intressanta programmet i bifogade folder och anmäl dig senast den 3 september.

Nästa nummer av Bergsluft

kommer ut i slutet av november tillsammans med småskrift nr 12. Redaktionen tar tacksamt emot artiklar och notiser.

Manusstopp: 1 november